

Дмитро Сергійович ВОЙТ

кандидат економічних наук, докторант, Міжнародний університет бізнесу і права
ORCID: 0000-0003-3406-2237
E-mail: management@nuos.edu.ua

ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНСТИТУЦІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Войт, Д. С. Функціонування сучасних інституцій регіонального економічного розвитку в умовах соціалізації [Текст] / Дмитро Сергійович ВОЙТ // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 2. – С. 95–100. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. В сучасних умовах, що характеризуються поглибленням соціальних й економічних диспропорцій та протиріч на рівні регіонів все більш актуальними постають завдання ефективного перерозподілу обов'язків, повноважень та ресурсів на всіх рівнях державного управління – від функціонального (на національному рівні) до регіонального та місцевого у контексті передачі більш широкого обсягу із вказаного переліку від центрального органу (держави) до регіональних інституцій та органів місцевого самоврядування у відповідності до принципів Європейської хартії місцевого самоврядування.

Метою статті є дослідження функціонування сучасних інституцій регіонального економічного розвитку в умовах соціалізації.

Результати. Досліджено особливості функціонування сучасних інституцій соціально-економічного розвитку у контексті реалізації реформи децентралізації. Систематизовано основні підходи та критерії оцінки ефективності функціонування інституцій у залежності від їх функціонального призначення та ролі в процесі реалізації реформи, а саме: мети існування, сфери застосування, функціональної спрямованості, витрат на утримання та рівня адаптивності до нових умов.

Висновки. Запропоновано методичні підходи до комплексної оцінки ефективності реформи децентралізації, що може бути використана для моніторингу та прийняття коригуючих рішень на будь-якому етапі її реалізації. Комплексний аналіз передбачає оцінку структурних зрушень у розрізі 3 складових, які системно характеризують досягнення основних цілей реформи у регіонах, зокрема: організаційно-адміністративної (реформування територіально-адміністративного устрою та оптимізація регіонального менеджменту), бюджетної (формування самостійних, збалансованих регіональних бюджетів розвитку) та соціально-економічної (забезпечення економічного розвитку, зростання економіки регіону й покращення добробуту громадян).

Ключові слова: інституції, регіональний розвиток, економічний розвиток, соціалізація.

Dmytro Sergiiiovych VOIT

PhD in Economics, doctoral student, International University of Business and Law

FUNCTIONING OF MODERN INSTITUTIONS OF REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF SOCIALIZATION

Abstract

Introduction. In modern conditions, characterized by deepening social and economic disparities and contradictions at the regional level, the tasks of effective redistribution of responsibilities, powers and resources at all levels of government - from functional (national) to regional and local

in the context of transfer - are becoming increasingly important, a wider scope from this list from the central body (state) to regional institutions and local governments in accordance with the principles of the European Charter of Local Self-Government.

The purpose of the article is to study the functioning of modern institutions of regional economic development in terms of socialization.

Results. Peculiarities of modern institutions functioning of social and economic development in the context of decentralization reform realization are investigated. The main approaches and criteria for assessing the effectiveness of institutions depending on their functional purpose and role in the reform process are systematized, namely: purpose, scope, functional orientation, maintenance costs and level of adaptability to new conditions.

Conclusions. Methodological approaches to a comprehensive assessment of the effectiveness of decentralization reform are proposed, which can be used for monitoring and making corrective decisions at any stage of its implementation. Comprehensive analysis involves assessing structural changes in terms of 3 components that systematically characterize the achievement of the main goals of reform in the regions, in particular: organizational and administrative (reforming the territorial and administrative system and optimizing regional management), budget (forming independent, balanced regional development budgets) and social-economic (ensuring economic development, economic growth in the region and improving the welfare of citizens).

Key words: institutions, regional development, economic development, socialization.

JEL classification: H00, H11, H19, H55, H77

Вступ

У сучасних умовах, що характеризуються поглибленням соціальних і економічних диспропорцій та протиріч на рівні регіонів все більш актуальними постають завдання ефективного перерозподілу обов'язків, повноважень та ресурсів на всіх рівнях державного управління – від функціонального (на національному рівні) до регіонального та місцевого у контексті передачі більш широкого обсягу із вказаного переліку від центрального органу (держави) до регіональних інституцій та органів місцевого самоврядування у відповідності до принципів Європейської хартії місцевого самоврядування.

Питання соціальних аспектів регіонального розвитку попередньо досліджували відомі учені України, зокрема: О. Бутнік-Сіверський, Г. Гузенко, В. Гунько, Ю. Гава, І. Іртищевою, І. Крамаренко, Е. Лібанова, А. Никифоров, М. Стегней, В. Семікіна та ін. В сучасних умовах реформування постає питання щодо поглиблення вивчення функціонування сучасних інституцій регіонального економічного розвитку в умовах соціалізації.

Мета статті

Метою статті є дослідження функціонування сучасних інституцій регіонального економічного розвитку в умовах соціалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження

Погоджуємося з думкою Качного О.С., що «з метою забезпечення ефективного функціонування державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів, необхідно знайти оптимальне співвідношення між автономією для місцевого рівня та контролю з боку держави, задля досягнення цілісної, тісно інтегрованої держави, об'єднаної спільними стратегічними пріоритетами, яка спирається на економічно розвинені, автономні і потужні регіони» [1].

Дослідження показали, що формування системи інституційного забезпечення соціально-економічного розвитку на даному етапі в Україні знаходиться на стадії руйнації або інжинірингу історично сформованих інституцій (як спадщина

соціалістичного устрою радянської економіки) та формування нових інституцій ринкового типу. При цьому, характерною є низка проблем:

1) дублювання функцій старих і нових інституцій;

2) неузгодженість та несумісність прийнятих рішень у різних сферах та на різних рівнях економічних систем;

3) відсутність координації процесів інституційного забезпечення регіонального розвитку та процесів децентралізації, внаслідок чого окремі проекти і програми координуються урядом та органами місцевого самоврядування, а окремі – на рівні територіальних громад;

4) значні витрати на утримання адміністративного апарату державних інституцій як наслідок паралельного функціонування інституцій старого та нового типу.

Крім того, процес децентралізації та формування відповідного інституційного забезпечення у регіонах здійснюється надзвичайно повільними темпами, що посилює необхідність переходу з добровільного правового режиму об'єднання територіальних громад до адміністративно-примусового, якщо процес не завершиться у заплановані строки, тобто до кінця 2020 року.

Згідно з даними міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [2], станом на 31 грудня 2018 року внаслідок об'єднання 4010 територіальних громад (37% від їх загальної кількості) в Україні створено 876 ОТГ. Лідерами за кількістю створених ОТГ можна назвати області: Дніпропетровську (60 із 108), Житомирську (51 із 78) та Волинську (50 із 93) області. До аутсайдерів у цьому процесі можна віднести Закарпатську (6 із 102), Луганську (9 із 18), Київську (13 із 79) та Харківську (16 із 930).

Найвища частка громад, що об'єдналися станом на початок 2019 року в Житомирській (65%), Запорізькій (62,9%), Черкаській (57,5%) та Чернігівській областях (57,6%). В середньому по Україні питома вага об'єднаних громад становить 23% від їх потенційної кількості.

Як зазначають автори аналітичної доповіді «Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу», «станом на 2019 рік 6851 (62,5%) місцева (сільська, селищна, міська) рада дотепер не долучилася до процесу добровільного об'єднання й далі перебуває під юрисдикцією районних державних адміністрацій. 18% території України не охоплено перспективними планами громад областей, затвердженими Урядом. Перспективний план формування територій громад Закарпатської області не готовий взагалі. Тільки 18 районів із наявних 488 повністю покрито ОТГ. Налічується 96 (20%) районів, де не створено жодної ОТГ. Станом на початок 2019 року у 145 районах ОТГ охоплюють понад половину площі відповідного району. Також існує практика формування ОТГ у межах кількох районів (уже є 44 таких ОТГ). Загалом 31% мешканців, які проживають на 62,5% території України, не мають можливості скористатися послугами спроможного місцевого самоврядування базового рівня» [3, 48].

Основними перепонами, що стримують об'єднання територіальних громад та формування відповідних інституцій в Україні, є:

❖ опір реформі як на рівні жителів, так і на рівні органів місцевого самоврядування як наслідок недостатньої інформованості та недосконалості інформаційного супроводу процесу децентралізації;

❖ неузгодженість та дублювання повноважень між органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, органами управління ОТГ, райрадами та райдержадміністраціями, що призводить до виникнення конфліктів;

❖ невідповідність обсягів та кількості субвенцій та інших грошових потоків кількості ОТГ.

Також, згідно з дослідженнями експертів національного інституту стратегічних досліджень, на сучасному етапі проходження процесу децентралізації першочергового доопрацювання потребують такі інституційні складові:

- ❖ внутрішній поділ міст та районів не врегульований законодавчо у відповідності до концепції реформи, що є основоположною умовою для організації управління великими територіальними громадами, розподілу ресурсів та відповідних повноважень;

- ❖ чіткість і несуперечливість у визначенні прав членів територіальної громади. Суперечності виникають у новій редакції проекту змін до Конституції, відповідно до якої членами території громади можуть бути всі мешканці поселень, що територіально відносяться до тієї чи іншої громади без уточнення їх громадянства. При цьому управління територіальними громадами здійснюється безпосередньо органами місцевого самоврядування шляхом проведення регіональних референдумів та інших передбачених законом способів визначення думки громадян. Відповідно, право участі у виборах чи референдумах мають лише громадяни України;

- ❖ обмеження прав Верховної ради на призначення позачергових виборів органів місцевого самоврядування та надання таких прав місцевим громадам з визначенням чітких юридичних підстав для такої діяльності.

Найбільш запеклі дискусії викликає питання «доцільності закріплення в Конституції України положення про те, що особливості здійснення місцевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей визначаються окремим законом. За великим рахунком, від спроможності дати відповідь на питання, чи є таке конституювання загрозою для української державності, чи необхідним кроком задля відновлення країни, залежатиме доля всього законопроекту» [3].

Отже, для ефективної імплементації реформи децентралізації важливими завданнями на сучасному етапі є: удосконалення нормативно-правового забезпечення процесів та результатів децентралізації у вигляді систематизації основних інституцій, чіткого розмежування їх функцій, прав, відповідальності за стан та розвиток окремих сфер соціально-економічного життя, визначення фінансових важелів та інструментів упорядкування процесів фінансування у відповідності до створеної нової архітектури державно-регіонального управління, а також організація грамотного інформаційного супроводу всіх процесів.

На думку Ємельянової Л.О., «ефективні інституційні реформи передбачають формування привабливого інституційного середовища, яке, відповідно до сучасних поглядів інституціоналістів, повинно забезпечувати: мінімізацію трансакційних витрат, захист прав власності, виконання контрактів, конкурентну поведінку, зменшення проявів опортуністичної поведінки та персоніфікації обміну, а також враховувати наявність обмеженої раціональності [4, 120].

Побудова інституційної структури соціально-економічного розвитку має розвиватися та узгоджуватися у таких площинах:

- 1) врахування особливостей інституційних процесів на рівні світової економіки, що реалізується шляхом узгодження державних рішень з нормативно-правовими актами міжнародних організацій;

- 2) розвиток інститутів демократичного контролю та регулювання на основі узгодження відповідних функцій між державними, ринковими інституціями та інституціями громадянського суспільства;

- 3) делегування частини управлінських та регуляторних функцій з центральних органів влади до регіональних та субрегіональних.

Побудова дієвого інституційного забезпечення соціально-економічного розвитку у контексті процесів децентралізації повинна базуватися на гармонійному поєднанні таких складових (рис. 1.), функціонування яких в Україні на поточному етапі знаходиться на стадії поступового впровадження.

Рис. 1. Форми та інструменти децентралізації

Джерело: систематизовано автором на основі [6; 7]

Політичні інститути створюються з метою надання громадянам або їх виборним представникам більше впливу на процеси прийняття державних та регіональних рішень у відповідності до концепції та «бачення» основних напрямків і засад соціально-економічного розвитку переважної частини громадянського суспільства.

Адміністративні інститути формують організаційний каркас перерозподілу функцій, повноважень, ресурсів та відповідальності між різними рівнями влади.

Фіскальні інститути функціонують задля забезпечення достатнього рівня доходів на місцевих рівнях для прийняття рішень про ефективний розподіл витрат.

На основі даних критеріїв можна сформувавши вибірку статистичних показників, що опосередковано будуть оцінювати ефективність функціонування інституцій соціально-економічного розвитку на початковому та поточному етапі реформування з використанням методу оцінки відповідних структурних зрушень. Більшість показників оцінювання носить експертний характер і потребує залучення експертних груп та проведення спеціалізованих досліджень й опитувань учасників економіки щодо ефективності реалізації реформ з позицій їх впливу на підвищення ефективності функціонування відповідних суб'єктів.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Досліджено особливості функціонування сучасних інституцій соціально-економічного розвитку у контексті реалізації реформи децентралізації. Систематизовано основні підходи та критерії оцінки ефективності функціонування інституцій у залежності від їх функціонального призначення та ролі в процесі реалізації реформи, а саме: мети існування, сфери застосування, функціональної спрямованості, витрат на утримання та рівня адаптивності до нових умов. Запропоновано методичні підходи до комплексної оцінки ефективності реформи децентралізації, що може бути використана для моніторингу та прийняття коригуючих рішень на будь-якому етапі її реалізації. Комплексний аналіз передбачає оцінку структурних зрушень у розрізі 3 складових, які системно характеризують досягнення основних цілей реформи у регіонах, зокрема: організаційно-адміністративної (реформування територіально-адміністративного устрою та оптимізація регіонального менеджменту), бюджетної (формування самостійних, збалансованих регіональних бюджетів розвитку) та соціально-економічної (забезпечення економічного розвитку, зростання економіки регіону й покращення добробуту громадян).

Список літератури

1. Качний О.С. Сучасний стан інституційного механізму державного управління соціально-економічним розвитком регіонів України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 11. 2017. С. 115-120.
2. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/Monitoring-Dets.entralizatsiya>
3. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу: аналіт. доп. / [Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. та ін.]; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2019. 192 с.
4. Ємельянова Л.О. Складові інституційних реформ у контексті формування акціонерного капіталу в країнах із перехідною економікою. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Випуск 6 (частина 1). С. 120-125.
5. Касич А.О., Петрушко А.С. Управління процесами децентралізації: зарубіжний досвід та стратегічні завдання для України. *Економіка і суспільство*. 2017. №13. С. 71-77.
6. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#n8>
7. Irtysheva I., Kramarenko I., Shults S., Boiko Y. & other. Building favorable investment climate for economic development. *Accounting*. 2020. Volume 6. Number 5. pp. 773-780.
8. Іртищева І.О., Стройко Т.В., Стегней М.І. Неприбуткові організації в системі світових соціально-економічних процесів: монографія. Херсон: Гельветинка, 2013. 250 с.
9. Іртищева І.О., Крамаренко І.С. Інвестиційна привабливість економіки: міжрегіональні асиметрії. *Регіональна економіка*. 2014. № 2 (72). С. 84-95.

References

1. Kachny, O.S. (2017). «The current state of the institutional mechanism of state management of socio-economic development of the regions of Ukraine». *Public administration: improvement and development*. no11, pp. 115-120.
2. *Ministerstvo regional'nogo rozvytku, budivnyctva ta zhytlovo-komunal'nogo gospodarstva Ukrainy* (2020) «Ministry of Regional Development, Construction and Housing of Ukraine». Available at: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/Monitoring-Dets.entralizatsiya>
3. Zhalilo, Ya. A., Shevchenko, O.V., Romanova, V.V. and others (2019). *Decentralizacija vlady: porjadok dennyj na seredn'ostrokovu perspektyvu*. [Decentralization of power: the agenda for the medium term]. NISD. Kyiv. Ukraine.
4. Yemelyanova, L.O. (2016). «Components of institutional reforms in the context of share capital formation in countries with economies in transition». *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*. no.6 (Part 1), pp. 120-125.
5. Kasich, A.O. and Petrushko, A.S. (2017). «Management of decentralization processes: foreign experience and strategic objectives for Ukraine». *Economy and society*. No. 13, pp. 71-77.
6. *Koncepcija reformuvannja misceвого samovrjaduvannja ta terytorial'noi' organizacii' vlady*. «The concept of reforming local self-government and territorial organization of power». Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#n8>
7. Irtysheva, I., Kramarenko, I., Shults, S., Boiko, Y. & other. (2020). «Building favorable investment climate for economic development». *Accounting*. Volume 6. Number 5, pp. 773-780.
8. Irtysheva, I.O., Stroyko, T.V. and Stegney, M.I. (2013). *Neprybutkovi orhanizatsii v systemi svitovykh sotsial'no-ekonomichnykh protsesiv*. [Non-profit organizations in the system of world socio-economic processes]. Helvetinka. Kherson. Ukraine.
9. Irtysheva, I.O. and Kramarenko, I.S. (2014). «Investment attractiveness of the economy: interregional asymmetries». *Regional economy*. no. 2 (72), pp. 84-95.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2020 р.

ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки. 2020 рік. Том 5. № 2.